

УДК 336.77

Чайковський Я.

НАПРЯМКИ ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДИКИ АНАЛІЗУ КРЕДИТОСПРОМОЖНОСТІ БОРЖНИКА-ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ

Після порівняння визначень терміна «кредитоспроможність» у статті запропоновано вдосконалити формулювання цієї категорії, що охоплює наявність передумов для одержання позичальником кредитів і можливість погасити їх у встановлені кредитним договором терміни. Проаналізовано методику оцінки кредитоспроможності позичальників, яку Національний банк України рекомендує для використання у банківських установах. Запропоновано комплексно-рейтингову методику аналізу, що враховує фінансовий стан позичальника та його характер (репутацію). Обґрунтовано методичні підходи та принципи розрахунку рейтингової оцінки кредитоспроможності підприємства, що охоплює розрахунок вагових коефіцієнтів кожного з показників, застосовуваних при оцінюванні кредитоспроможності позичальника банку. Наведено розрахунок (формулу) інтегрального показника кредитоспроможності позичальника. Подано пропозиції щодо вдосконалення практики аналізу кредитоспроможності позичальників банку.

Ключові слова: банк, Національний банк України, позичальник, кредитний ризик, кредитоспроможність, фінансовий стан, характер позичальника, рейтингова оцінка кредитоспроможності позичальника.

У кредитному процесі винятково важливе значення має правильна та об'єктивна оцінка позичальника, котра визначається насамперед його кредитоспроможністю. Її достовірність істотно впливає як на результати конкретних кредитних угод, так і на ефективність кредитної діяльності банку загалом. Точність оцінки важлива й для позичальника, адже від неї залежить рішення про надання кредиту та про можливий його обсяг.

Відсутність науково-обґрунтованих методів оцінювання кредитоспроможності позичальника і ризику повернення кредитів, а також відсутність спеціалістів, компетентних щодо підготовки й прийняття рішень про можливість та умови кредитування, можуть бути наслідком погіршення якості кредитного портфеля. Це призводить до погіршення фінансового стану чи й банкрутства банку. Так, за даними американських аналітиків, 30–40% протермінованих кредитів виникає внаслідок недостатньо глибокого аналізу фінансового стану позичальника на попередній стадії переговорів [1, 50].

Значний внесок у розроблення питань оцінки кредитоспроможності позичальників зробили сучасні економісти Заходу Е. Гілл, Р. Коттер, Е. Рід [4],

П. С. Роуз [12], Дж. Ф. Сінкі [13]. Дослідженню аспектів оцінки кредитоспроможності позичальників банківських установ присвячено багато наукових праць українських авторів В. Вітлінського [5], О. Дзюблюка [3], А. Єпіфанова [8], В. Сусіденка [14] та ін. Разом з тим, проблему ще не можна вважати достатньо вивченою, оскільки й досі в теорії і на практиці нема єдиного підходу до визначення системи показників, що комплексно характеризували б кредитоспроможність позичальників.

Метою статті є дослідження суті терміна «кредитоспроможність», вивчення методики Національного банку України (НБУ) щодо аналізу кредитоспроможності боржників-юридичних осіб та обґрунтування напрямків удосконалення комплексної оцінки кредитоспроможності позичальників.

Надання кредитів та здійснення кредитної політики є найпоширенішою операцією банківських установ. Кредитні операції займають більше 60% усіх загальних активів банку (табл. 1).

Таблиця 1

**Динаміка загальних активів та кредитного портфеля банків
за 2008–2012 роки [15]**

(залишки коштів на кінець періоду)

Показники	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.
1. Загальні активи, млн. грн.	973332	1001626	1090248	1211540	1267892	1408688
2. Річний темп приросту загальних активів	57,2	2,9	8,9	11,1	4,7	11,1
3. Кредити надані, млн. грн.	792244	747348	755030	825320	815327	911402
4. Зростання кредитів наданих, %	63,2	-5,7	1,0	9,3	-1,2	11,8
4. Частка кредитів, наданих у загальних активах, %	81,4	74,6	69,3	68,1	64,3	64,7
5. Частка протермінованої заборгованості за кредитами у загальній сумі кредитів наданих, %	2,3	9,4	11,2	9,6	8,9	7,7

Кредитні операції дають банківським установам основну частину доходу. Так, процентні доходи банків України за 2013 р. становили 129 932 млн. грн., або 76,9% загального обсягу доходів. Таку структуру, на нашу думку, необхідно змінити на користь комісійних доходів, які на 01. 02. 2014 р. дорівнювали 24 974 млн. грн., або 14,8% [7].

Однак аналіз ситуації у банківській сфері свідчить, що більшість банків зазнає фінансового краху через надзвичайно ризикову кредитну політику. Варто зазначити, що у 2013 р. нарощування кредитування супроводжувалося зниженням протермінованої заборгованості (див. табл. 1).

Аналіз кредитоспроможності позичальників є одним із методів мінімізації кредитного ризику банку.

Для розроблення і застосування науково обґрунтованих методик оцінки кредитоспроможності позичальників необхідно насамперед визначити зміст терміна «кредитоспроможність». Досі серед економістів нема єдиної думки з цього питання.

У сучасній економічній літературі є спроби, по-перше, визначити кредитоспроможність через платоспроможність. По-друге, кредитоспроможність у низці праць характеризується як здатність позичальника розраховуватися за кредитними зобов'язаннями перед банком.

Так, В. Лагутін під кредитоспроможністю позичальника розуміє його здатність повністю і своєчасно розраховуватися за своїми борговими зобов'язаннями» [6, 183]. На нашу думку, це твердження не розкриває відмінностей між платоспроможністю і кредитоспроможністю відповідно до їх суті. Вважаємо ці терміни неоднозначними, про що свідчить таке. Поняття «платоспроможність» охоплює насамперед здатність і можливість юридичної чи фізичної особи своєчасно погасити всі види заборгованості, а кредитоспроможність характеризує лише здатність погашення позичкової заборгованості. З цього боку кредитоспроможність – поняття вужче, ніж платоспроможність [5, 76].

Науковці С. Прасолова та О. Вовченко під кредитоспроможністю розуміють наявність у боржника передумов для проведення кредитної операції і його спроможність повернути борг у повному обсязі та в обумовлені договором терміни [10, 142].

На думку В. Галасюка «Кредитоспроможність – це спроможність позичальника за конкретних умов кредитування в повному обсязі й у визначений кредитною угодою термін розраховуватися за своїми борговими зобов'язаннями винятково грошовими коштами, що генеруються позичальником у ході звичайної діяльності» [2, 55].

Згідно з Рекомендаціями НБУ щодо оцінки комерційними банками кредитоспроможності та фінансової стабільності позичальника, «поняття кредитоспроможності охоплює правовий і господарсько-фінансовий стан позичальника, який визначає наявність передумов для одержання ним кредитів, а також їх погашення у встановлені терміни. Метою аналізу кредитоспроможності є отримання банком якісної оцінки діяльності позичальника, на підставі якої він приймає рішення щодо можливості і умови кредитування або припинення кредитних відносин з ним» [11]. Відповідно до Положення НБУ про порядок формування та використання банками України резервів для відшкодування можливих втрат за активними банківськими операціями, «кредитоспроможність – наявність у боржника (контрагента банку) передумов для проведення кредитної операції і його спроможність повернути борг у повному обсязі та в зумовлені договором терміни» [9]. Ці визначення найточніше відображають сутність проаналізованого поняття. Проте і вони не є вичерпними.

Наведені визначення кредитоспроможності не враховують такої важливої умови кредитної операції, як правомочність позичальника. За ринкової економіки можлива часткова зміна форм юридичного буття позичальників у результаті виникнення та ліквідації підприємств, злиття чи утворення дочірніх фірм, зміни форм власності й інше, що підвищує значення даного елементу кредитоспроможності.

Порівнявши визначення цієї категорії, пропонуємо вдосконалити формулювання кредитоспроможності, висловивши його так: кредитоспроможність – це оцінка наявності економічних і юридичних передумов для одержання кредиту та спроможності підприємства у повному обсязі й у визначений кредитною угодою термін повернути його, що здійснюють на основі розгляду фінансово-господарських аспектів діяльності позичальника, а також репутації керівника підприємства, що проводиться на етапі підготовки та прийняття рішення стосовно видачі кредиту й умов укладення кредитного договору і в процесі кредитування на перспективу. Такий зміст цієї категорії охоплює наявність передумов для одержання кредитів позичальником і можливість погасити їх у встановлені кредитним договором терміни.

Оцінка кредитоспроможності клієнтів у банку має базуватися на певних принципах [14, 247–248]. Система таких принципів передбачає:

- ✓ забезпечення достовірності оцінки, ґрунтованої на залученні до оцінювання кредитоспроможності всіх необхідних інформаційних даних;
- ✓ визначення широкого кола показників, які всебічно характеризують діяльність позичальника. Розраховані на базі показників коефіцієнти мають визначати суттєві особливості діяльності підприємства. Ці коефіцієнти мусять у якомога меншому ступені дублювати один одного;
- ✓ диференційований підхід до оцінювання кредитоспроможності щодо кожної групи позичальників (юридичних та фізичних осіб, галузі діяльності й ін.), за надання їм різних видів кредитів (короткотермінових або довготермінових та ін.);
- ✓ забезпечення поточного і прогнозованого оцінювання кредитоспроможності клієнтів;
- ✓ використання сучасних наукових методів, моделей і передового практичного досвіду такого оцінювання, залучення у необхідних випадках висококваліфікованих експертів, упровадження сучасних інноваційних технологій здійснення оцінки тощо.

Мета формування інформаційної бази для визначення оцінки кредитоспроможності клієнтів – забезпечити процес цієї оцінки всією первинною інформацією. Конкретний перелік такої інформації має бути визначений методикою кредитоспроможності клієнтів, яку використовує банк. Процес формування необхідної інформаційної бази для оцінювання кредитоспроможності клієнтів потребує попередньої систематизації інформації. Пропонуємо всі джерела інфор-

мації, котрі використовують під час оцінювання кредитоспроможності, класифікувати за такими чотирма основними напрямками.

1. Матеріали, отримані безпосередньо від клієнта.
2. Матеріали про клієнта, що зберігають в архівах і базах даних банку (якщо клієнт має кредитну «історію»).
3. Відомості, що за необхідності можуть бути одержані від зовнішнього середовища клієнта (постачальники, кредитори, покупці продукції, обслуговуючі банки, органи Державної податкової служби тощо).
4. Звіти й інші матеріали державних і приватних установ (галузеві аналітичні дослідження, статистична інформація, довідники з інвестицій та ін.).
5. Відомості про боржника, отримані від Українського бюро кредитних історій.

Перелік елементів кредитоспроможності позичальника і показників, що їх характеризують, може бути ширшим або скороченим залежно від цілей аналізу, видів кредиту, стану кредитних відносин банку з конкретним клієнтом, результатів його господарсько-фінансової діяльності, а також від забезпечення необхідних кредитів та ін.

Нормативні показники оцінки кредитоспроможності позичальника закладено в Положенні НБУ про порядок формування та використання резервів для відшкодування можливих втрат за активними банківськими операціями [9].

Відповідно до Положення банк, оцінюючи фінансовий стан боржника, визначає його кредитоспроможність і платоспроможність [9].

Банк оцінює фінансовий стан юридичної особи, якій надано кредит, шляхом розрахунку інтегрального показника фінансового стану боржника – юридичної особи.

Банк розраховує інтегральний показник фінансового стану боржника-юридичної особи із застосуванням багатофакторної дискримінантної моделі за такою формулою:

$$Z = a_1K_1 + a_2K_2 + a_3K_3 + a_4K_4 + a_5K_5 + a_{10}K_{10} - a_0,$$

де Z – інтегральний показник;

$K_1, K_2 \dots K_{10}$ – фінансові коефіцієнти, які визначають на підставі даних фінансової звітності боржника-юридичної особи для великого або середнього підприємства;

$a_1, a_2 \dots a_{10}$ – параметри, що визначають з урахуванням вагомості та розрядності фінансових коефіцієнтів і щорічно актуалізуються НБУ на підставі даних фінансової звітності боржників-юридичних осіб;

a_0 – вільний член дискримінантної моделі, значення якого щорічно актуалізуються НБУ.

Для оцінювання фінансового стану позичальника-юридичної особи НБУ рекомендує методику розрахунку десяти фінансових коефіцієнтів (табл. 2).

Із нашого погляду, ці фінансові коефіцієнти, що характеризують фінансовий стан підприємства, доцільно класифікувати за показниками ліквідності, фінансової стійкості, рентабельності та оборотності (див. табл. 2).

Коефіцієнти фінансового стану підприємства, які Національний банк України рекомендує при оцінюванні кредитоспроможності [9]

№ з/п	Фінансовий коефіцієнт	Алгоритм розрахунку
I. Коефіцієнти ліквідності підприємства		
1.	K1 – коефіцієнт покриття (ліквідність третього ступеня)	Оборотні активи: Поточні зобов'язання
2.	K2 – проміжний коефіцієнт покриття	Монетарні оборотні активи: Поточні зобов'язання
II. Коефіцієнти фінансової стійкості підприємства		
3.	K3 – коефіцієнт фінансової незалежності	Власний капітал: Валюта балансу (пасив)
4.	K4 – коефіцієнт покриття необоротних активів власним капіталом	Власний капітал: Необоротні активи
III. Коефіцієнти рентабельності (ефективності діяльності) підприємства		
5.	K5 – коефіцієнт рентабельності власного капіталу	Чистий прибуток/збиток: Інвестований власний капітал
6.	K6 – коефіцієнт рентабельності продажу за фінансовими результатами від операційної діяльності (ЕВІТ)	Фінансові результати від операційної діяльності: Чиста виручка від реалізації
7.	K7 – коефіцієнт рентабельності продажу за фінансовими результатами від звичайної діяльності (ЕВІТДА)	Фінансові результати від звичайної діяльності до оподаткування фінансових витрат і нарахування амортизації: Чиста виручка від реалізації + інші операційні доходи
8.	K8 – коефіцієнт рентабельності активів за чистим прибутком	Чистий прибуток (збиток): Валюта балансу (актив)
IV. Коефіцієнти оборотності (ділової активності)		
9.	K9 – коефіцієнт оборотності оборотних активів	Чиста виручка від реалізації: Оборотні активи
10.	K10 – коефіцієнт оборотності позичкового капіталу за фінансовими результатами від звичайної діяльності (ЕВІТДА)	Фінансові результати від звичайної діяльності до оподаткування фінансових витрат і нарахування амортизації: Довготермінові та поточні зобов'язання

Показники ліквідності дають змогу оцінити кредитоспроможність підприємства залежно від структури його активів, величина котрих співвідносна із зобов'язаннями підприємства, вказуючи на ліквідність його балансу. Основним

критерієм є ліквідність оборотних активів, тобто час, необхідний для перетворення їх у грошову масу.

Показники фінансової стійкості відображають рівень використання власних і залучених коштів у формуванні ресурсів підприємства, з'ясовуючи його залежність від тих чи інших джерел коштів, відповідно і спроможність погашати заборгованість.

Показники ліквідності та фінансової стійкості розраховані переважно на основі бухгалтерського балансу й характеризують стан позичальника на час складання звітності, тобто це статистичні оцінки. Аналіз коефіцієнтів, розрахованих на основі бухгалтерських даних, необхідно доповнювати аналізом рентабельності діяльності позичальника в цілому та оборотності ресурсів (див. табл. 2).

Оборотність кредиту і його повернення залежать від оборотності прокредитованих ресурсів, а рентабельність діяльності характеризує дохідність підприємства як важливий елемент кредитоспроможності й повернення кредитів. Тому з погляду банку розгляд цих показників слід вважати обов'язковим. Окрім того, показники оборотності активів і рентабельності повніше виражають тенденції у господарській діяльності позичальника. Так, позичальник на час складання звітності може відчувати тимчасові фінансові труднощі, пов'язані з нестачею ліквідних коштів, що позначиться на його платоспроможності; відповідно погіршаться показники ліквідності балансу, котрі впливають на оцінку кредитоспроможності. На оборотність ресурсів тимчасові фінансові труднощі не матимуть відчутного впливу, якщо вони справді тимчасові, а не систематичні. Показники оборотності активів і рентабельності характеризують ефективність діяльності підприємства в динаміці та повніше відображають реальний перебіг виробничої діяльності. Оборотність активів і рентабельність оцінюють за змінами цих показників.

Показники рентабельності відображають глибинний, якісний бік роботи підприємства, тому для оцінювання здатності клієнта своєчасно погашати платіжні зобов'язання ці показники слід розраховувати у динаміці за низку років. Це зумовлює необхідність для банку з'ясувати загальні тенденції в ефективності роботи позичальника та впливу їх на використання банківських кредитів.

На нашу думку, аналіз фінансового стану позичальника не повинен обмежуватися десятима показниками. Вважаємо, що при оцінюванні кредитоспроможності підприємств-позичальників необхідно збільшити кількість фінансових коефіцієнтів, котрі б комплексно характеризували фінансовий стан підприємства.

Для вироблення і схвалення оптимальних економічних рішень кредиторам потрібна об'єктивна оцінка фінансового стану, котрий є комплексним поняттям і характеризується системою показників, що відображають наявність та розміщення коштів, реальні й потенційні фінансові можливості.

У практиці аналітичної роботи в нашій країні й за кордоном застосовують широке коло показників, що характеризують різні аспекти діяльності підприємства. Однак системи коефіцієнтів відрізняються не тільки складом, а й кількіс-

тю. Так, Е. Рід, Р. Коттер, Е. Гілл та інші науковці розглядають дванадцять традиційних коефіцієнтів, які, на їхню думку, є найбільш корисними для аналізу фінансового стану підприємства, і ділять їх на чотири групи: ліквідності, оборотності, залучення коштів та прибутковості [4, 231–232].

Заслугове уваги методика оцінки кредитоспроможності позичальника, яку розробив О. Дзюблюк. На переконання автора, «необхідно розширити склад фінансових коефіцієнтів, що використовуються банком для аналізу кредитоспроможності позичальника, передусім у плані достатньої оцінки фінансової стійкості та ефективності господарської діяльності» [3, 418]. Із метою повнішої характеристики фінансового стану підприємства з погляду оцінювання банком структури й співвідношень між різними джерелами грошових ресурсів клієнта та їх впливу на рівень кредитного ризику О. Дзюблюк запропонував внести до числа показників фінансової стійкості такі коефіцієнти: власності, залучених коштів, мобільності оборотних коштів, оборотного капіталу. На думку автора методики, «загальна сукупність коефіцієнтів, що відображає економічну ефективність діяльності позичальника і котру доцільно використовувати при аналізі кредитоспроможності суб'єкта господарювання, може бути класифікована за трьома основними підгрупами показників, що характеризують такі ключові результати діяльності підприємства: 1) рентабельність; 2) оборотність капіталу; 3) виробничий потенціал [3, 421].

У цій методиці особливе значення надане аналізу грошового потоку клієнта. Зокрема, наведено три способи, котрими можна визначити коефіцієнти цього потоку.

Кредитоспроможність позичальника оцінюють, зіставляючи фактичне значення коефіцієнтів і показників, що характеризують репутацію позичальника, його фінансовий стан, грошові потоки та діловий ризик, з їхніми критеріальними рівнями. В результаті такого зіставлення встановлюють клас підприємства, відповідно з чим банк організовує з ним кредитні відносини.

При цьому узагальнюючу оцінку S_j щодо кожного j -ого елемента кредитоспроможності (характер (репутація) позичальника, його фінансовий стан) доцільно розраховувати за формулою:

$$S_j = \left(\sum_{i=1}^n A_{ij} k_{ij} \right) : n,$$

де A_{ij} – оцінка i -го одиничного показника в j -й групі;

k_{ij} – значущість (вагомість) i -го одиничного показника;

n – кількість показників для розрахунку кредитоспроможності.

Підсумкову рейтингову оцінку кредитоспроможності позичальника R рекомендовано визначати за формулою:

$$R = \left(\sum_{j=1}^m S_j K_j \right) : m,$$

де K_j – вагомий коефіцієнт j -ого елемента кредитоспроможності відповідно до критеріального рівня;

m – кількість елементів кредитоспроможності (груп показників).

Згідно з методикою НБУ, залежно від значення інтегрального показника з урахуванням величини підприємства (велике, середнє або мале) банк поділяє боржників-юридичних осіб на дев'ять класів: від першого до дев'ятого [9]. Зважаючи на обширність ранжування, пропонуємо зменшити кількість класів позичальника до трьох – перший, другий і третій.

Рекомендуємо НБУ і банківським установам встановити чіткі правила взаємодії з підприємствами кожного класу. Так, позичальники першого класу мають пільги в кредитуванні. Передусім це пріоритетне становище організації щодо виділення кредитних ресурсів, а також можливість вибору найефективнішої форми кредитування для даного позичальника, зокрема кредитної лінії, овердрафт, враховуючи чинне Положення НБУ про порядок регулювання діяльності банків в Україні, затверджене постановою Правління НБУ 28. 08. 2001 р. № 368, – бланкового кредиту. Використовують і традиційні форми пільг – зниження процентної ставки за кредит, зменшення форм забезпечення, скорочення звітності, що подають у банк. Окрім цього, для таких підприємств може бути зменшено кількість перевірок цільового використання кредиту.

Позичальників другого класу кредитоспроможності кредитують у звичному порядку відповідно до затвердженої кредитної політики банківської установи.

Кредитування підприємств третього класу обмежене низкою умов. Згідно з нормативними документами, можна використовувати такі методи кредитного впливу, як підвищення кредитної ставки за кредит, кредитування під кілька видів забезпечення, встановлення щомісячного подання в банк бухгалтерської звітності та інших умов (з відображенням їх у кредитному договорі).

Оцінка кредитоспроможності на основі фінансових коефіцієнтів потребує індивідуального підходу до кожного клієнта. Необхідна систематична аналітична робота з оцінки фінансового стану позичальника. Ця методика має ряд недоліків: побудована на даних про залишки; відображає стан справ тільки за минулий період; показує переважно рух оборотних активів. Таких недоліків певною мірою позбуваються при оцінюванні характеру позичальника.

Методика НБУ враховує кількісні показники при оцінюванні фінансового стану боржника-юридичної особи, стан обслуговування боргу для класифікації кредиту, наданого боржникові-юридичній особі за категоріями якості, але не враховує якісні показники, тобто характер позичальника.

Під характером позичальника розуміють його порядність, репутацію, ступінь відповідальності, готовність і бажання погасити борг. Банк намагається з'ясувати, як позичальник ставився до своїх обов'язків у минулому, чи будуть у нього затримки з погашенням позики, який його статус у діловому світі. Для цього використовують таке.

1. Оцінку кредитної історії клієнта: термін існування підприємства, погашення кредитної заборгованості у минулому, наявність діючих кредитів, погашення відсотків, наявність протермінованої кредитної заборгованості.

2. Ефективність управління позичальника: наявність перспективного бізнес-плану (техніко-економічного обґрунтування), питома вага власних коштів підприємства у вартості кредитного проекту.

3. Оцінка ділових якостей керівництва позичальника: досвід керівної роботи на підприємстві, чи займає керівні посади в інших фірмах, чітка й аргументована оцінка фінансової діяльності фірми, наявність програми подальшого розвитку.

4. Аналіз обсягів реалізації продукції: динаміка виручки від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), наявність контрактів на реалізацію продукції у співвідношенні до обсягів кредиту, обсяг реалізації готової продукції, передбачена у контрактах на реалізацію готової продукції, попередня оплата чи відкрито відзивний акредитив, підприємства торгівлі та сфери обслуговування населення, котрі мають постійну виручку готівкою і здають її до кас установ банку.

5. Аналіз складу та динаміки дебіторської і кредиторської заборгованості: наявність протермінованої дебіторської заборгованості, наявність протермінованої кредиторської заборгованості, динаміка протермінованої дебіторської і кредиторської заборгованості, наявність протермінованої заборгованості перед бюджетом.

6. Аналіз прибутків і збитків: діяльність упродовж поточного року (прибуткова, збиткова), діяльність упродовж минулих років (прибуткова, збиткова).

7. Об'єктивні чинники діяльності клієнта: місцезорозташування клієнта, позичальник належить до сфери з рівнем ризику (низьким, середнім, високим), сезонність діяльності.

8. Додаткові чинники: наявність державної підтримки клієнта, наявність партнерів, наявність власного ліквідного майна, розмір сплаченого статутного фонду, наявність аудиторських висновків.

Отже, наш аналіз дає змогу зробити висновок про необхідність урахування таких чинників при оцінюванні кредитоспроможності клієнта:

1. Надаючи кредити, банк оцінює кредитоспроможність позичальників. Від результату аналізу залежить, чи одержить потенційний позичальник кредит і в якому обсязі.

2. Аналізувати кредитоспроможність необхідно часто, максимально швидко, з використанням комп'ютерної техніки, охоплюючи максимум інформації.

3. Ефективність аналізу кредитоспроможності залежить від частоти його проведення, компетентності й досвіду банківського працівника.

4. Доцільне створення незалежних від банків структур, котрі зайнялися б аналізом кредитоспроможності підприємств.

5. При оцінюванні кредитоспроможності банк має встановити: чи може позичальник виконати зобов'язання вчасно, чи готовий він його виконати? На

перше запитання відповідає розгляд фінансово-господарських аспектів діяльності підприємств. Друге запитання – юридичне, а також пов'язане з особистими рисами керівників підприємств.

6. Для одержання комплексної оцінки необхідно визначити поточну та перспективну кредитоспроможність позичальника. Поточну кредитоспроможність позичальника оцінюють, порівнюючи розраховані коефіцієнти і показники з їх оптимальними значеннями (встановлення відповідності оптимальним тенденціям зміни). Для визначення прогностичної оцінки кредитоспроможності позичальника слід проаналізувати виявлені тенденції зміни рентабельності діяльності підприємства та оборотності (якщо суттєво не зміняться умови її здійснення і правового статусу позичальника).

7. Аналіз кредитоспроможності підприємства, котрий доцільно проводити із застосуванням методики комплексної оцінки кредитоспроможності позичальника, що передбачає такі елементи: а) оцінювання характеру (репутації) позичальника – кредитна історія клієнта, аналіз ділових якостей керівництва позичальника; б) оцінювання фінансового стану позичальника за допомогою системи показників, що відображають наявність і розміщення коштів, реальні й потенційні фінансові можливості.

8. Сьогодні банківські установи для аналізу кредитоспроможності клієнтів використовують методику НБУ, яка поділяє позичальників на дев'ять класів залежно від значення інтегрального показника з урахуванням величини підприємства (велике, середнє або мале), але не встановлює чітких правил взаємодії з позичальниками кожної групи і критеріїв диференціації умов кредитування.

9. Крім показників, наведених у Положенні НБУ, доцільно застосовувати й інші показники.

10. Сукупність показників, котрі характеризують кредитоспроможність позичальника, має охоплювати і фінансові (кількісні), і нефінансові (якісні) показники, причому якісні показники (порядність, рівень менеджменту та ін.) мають відігравати вагомую роль у системі чинників, котрі використовують для адекватної оцінки кредитоспроможності.

11. Кожному банкові доцільно розробляти власну систему оцінювання кредитоспроможності потенційного позичальника з урахуванням конкретних умов договору, пріоритетів у роботі банку, його спеціалізації, місця на ринку, конкурентоспроможності, стану відносин з клієнтурою, рівня економічної і політичної стабільності в державі тощо з урахуванням методики НБУ.

12. Банківським установам доцільно самостійно встановлювати додаткові критерії оцінки фінансового стану позичальника, що підвищують вимоги до показників з метою адекватної оцінки кредитних ризиків і належного контролю за ними. У процесі такої оцінки банківським установам України значною мірою доцільно використовувати методики, що їх застосовують зарубіжні комерційні банки.

Ці пропозиції сприяли б дотриманню принципів кредитування, зниженню ризиків у відносинах банку з позичальниками.

Більш глибокий аналіз зарубіжного досвіду та вітчизняної практики оцінки кредитоспроможності юридичних осіб дасть змогу запропонувати шляхи вдосконалення методики комплексної оцінки кредитоспроможності позичальників банківських установ.

Chaikovskiy J. Directions improvement of the method analysis of creditworthiness of the obligor-legal entity. Comparing the existing definition of «creditworthiness» proposed improve the wording of this category, which includes the case for obtaining loans by the borrower and possibility to repay them in the terms established by the loan agreement. Analyzed methodology for assessing the creditworthiness of borrowers, which is recommended by the National Bank of Ukraine for use by banks. The author proposes a complex-rating method of analysis that takes into account the financial condition of the borrower and his character (reputation). The article substantiates the methodological approaches and principles calculation of rating estimation the creditworthiness of companies, including the calculation of the weighting coefficients of each of the indicators used in assessing the creditworthiness of the borrowers of the bank. Here is the calculation (formula) integral indicator of creditworthiness of the borrower. It also provides suggestions on how to improve current practice credit analysis of borrowers of the bank.

Key words: bank, National Bank of Ukraine, the borrower, credit risk, creditworthiness, financial condition, the nature of the borrower, rating estimation of creditworthiness of the borrower.

Чайковский Я. И. Направления совершенствования методики анализа кредитоспособности должника-юридического лица. После сравнения существующих определений термина «кредитоспособность» в статье предложено усовершенствовать формулирование этой категории, включающей наличие предпосылок для получения заемщиком кредитов и возможность погасить их в установленные кредитным договором сроки. Проанализирована методика оценки кредитоспособности заемщиков, которая рекомендована Национальным банком Украины для использования в банковских учреждениях. Предложена комплексно-рейтинговая методика анализа, учитывающая финансовое состояние заемщика и его характер (репутацию). Обоснованы методические подходы и принципы расчета рейтинговой оценки кредитоспособности предприятия, включающие расчет весовых коэффициентов каждого из показателей, применяемых при оценке кредитоспособности заемщика банка. Произведено расчет (формулу) интегрального показателя кредитоспособности заемщика. Предложено пути по совершенствованию практики анализа кредитоспособности заемщиков банка.

Ключевые слова: банк, Национальный банк Украины, заемщик, кредитный риск, кредитоспособность, финансовое состояние, характер заемщика, рейтинговая оценка кредитоспособности заемщика.

Література

1. Банковский портфель–3: Книга менеджера по кредитам. Книга менеджера по расчетам. Книга менеджера по фондовым и трастовым операциям. Книга банковского бухгалтера и аудитора [Текст] / отв. ред. : Ю. И. Коробов, Ю. Б. Рубин, В. И. Солдаткина. – М. : «СОМИНТЭК», 1995. – 759 с.
2. Галасюк В. В. Оцінка кредитоспроможності позичальників: що оцінюємо? [Текст] / В. В. Галасюк // Вісник Національного банку України. – 2001. – № 5. – С. 54–56.
3. Дзюблюк О. В. Організація грошово-кредитних відносин суспільства в умовах ринкового реформування економіки [Текст] : моногр. / О. В. Дзюблюк. – К. : Поліграфкнига, 2000. – 512 с.
4. Коммерческие банки [Текст] / Рид Э. и др. ; под ред. В. М. Усоскина. – [пер. с англ. ; 2-е изд.]. – М. : Космополис, 1991. – 480 с.
5. Кредитний ризик комерційного банку [Текст] : навч. посіб. / за ред. В. В. Вітлінського. – К. : Знання, КОО, 2000. – 251 с.
6. Лагутін В. Д. Кредитування : теорія і практика [Текст] : навч. посіб. / В. Д. Лагутін. – [3-тє вид., перероб і доп.]. – К. : Знання, КОО, 2002. – 215 с.
7. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua>.
8. Оцінка кредитоспроможності та інвестиційної привабливості суб'єктів господарювання [Текст] : моногр. / за ред. А. О. Спіфанова. – Суми : УАБС НБУ, 2007. – 286 с.
9. Положення про порядок формування та використання банками України резервів для відшкодування можливих втрат за активними банківськими операціями : постанова Правління НБУ від 25. 01. 2012 р. № 23 [Електронний ресурс] / Національний банк України. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0231-12>.
10. Прасолова С. П. Банківські операції [Текст] : навч. посіб. та практ. / С. П. Прасолова, О. С. Вовченко. – К. : ЦУЛ, 2013. – 568 с.
11. Рекомендації щодо оцінки комерційними банками кредитоспроможності та фінансової стабільності позичальника [Електронний ресурс] // Лист Національного банку України № 23011/79 від 02. 06. 1994 р. – Режим доступу : http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/v1_79500-94.
12. Роуз Питер С. Банковский менеджмент [Текст] / Питер С. Роуз. – [пер. с англ. ; 2-е изд.]. – М. : Дело Лтд, 1995. – 768 с.
13. Синки Джозеф Ф.–мл. Управление финансами в коммерческих банках [Текст] / Синки Джозеф Ф.–мл. ; под ред. : Р. Я. Левиты, Б. С. Пинскера. – [пер. с англ. ; 4-е перераб. изд.]. – М. : Catallaxy, 1994. – 820 с.
14. Сусіденко В. Т. Стратегія управління кредитною діяльністю комерційних банків [Текст] / В. Т. Сусіденко. – К. : КДТЕУ, 1998. – 348 с.
15. Основні показники діяльності банків [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=36807&cat_id=36798.